

Google keresés

Web Kerikata.hu

Google Hirdetések

A Belle epoque Párizsa és Párizs Bella Oterója

— A „Belle epoque” —

(Valóság, 1996/12. 61-65. o.)

© 1996 Ambrus Attiláné Dr. Kéri Katalin egyetemi docens

A Belle epoque, mint a z 1914 előtti „boldog békeévek” megnevezésére szolgáló fogalom, francia történészekről és íróktól származik. Valószínűleg elsőként Hilaire Belloc nevezte így a háborús évek szenvedéseikhez és nyomorúságához képest valóban szép időszakot.^[1] Az angolok, akiknél a századforduló után – Viktória királynő 1901-ben bekövetkezett halálával – véget ért a viktoriánus korszak, a világháború előtti időszakot az új király, VII. Edward után edwardiánus kornak nevezik. Bár ezekben az évtizedekben Európa valamennyi részén jelentős városok léteztek, a Belle epoque időszakának szimbóluma kétségtelenül Párizs, a lüktető francia főváros volt. Párizsról Deutsch Mór, a vállalati ügyeit intéző üzletember már 1866-ban ezt írta az egyik magyar lap hasábjain: „Éreztem, hogy itt van Európa ütere...itt lüktet a civilisatio leghevesebben s a continens apró városai e szeszélyes és kaczer hölgy lábainál hevernek, mosolyát ohajtva, akaratát lesve, parancsának hódolva...”^[2]

1870 után, a III. köztársaság korában a város még jelentősebbé és hatalmasabbá vált. 1890-re Párizs a maga 2 és fél milliós lakosságával London mögött Európa második legnépesebb városa volt.^[3] A város szépségét, mozgalmasságát és látogatói számát tekintve azonban vetekedett nem csak az angol, de valamennyi európai fővárossal. A franciák óriási épületeket emeltek, a utcákon hömpölygött a forgalom, tündököltek a nagyruházak és divatszalonok, melyek egész Európa szívét jelentették a divat vonatkozásában. A Montmartre-on sorra nyíltak a kávéházak és kabarék,^[4] a második császárság alatt kiépített, fényárban úszó boulevardokon tolongtak az emberek. A csábító

„bohém” életmód, az ezernyi látnivaló és szórakozási lehetőség, a könnyen megszerezhető nők utáni sóvárgás utazók ezreit vonzotta a francia fővárosba hétről hétre. Az új idők sajátosságai a művészetekben is kifejeződtek; Monet, Cézanne, Toulouse-Lautrec illetve Mucha, Gallé, Laliqui sikereinek a korszaka is ez. Proust, Anatole France sorra alkották műveiket, miközben a párizsiakat és az oda látogató külföldieket Hortense Schneider kánkánja tartotta lázban.

A félvilági hölgyek

A Maxim's, a Moulin Rouge és a Folies-Bergere közönsége lelkesen tapsolt az új korszak új nőideáljának, a „szegény lányból végzet asszonyává” vált táncosnőknek. Artom Guido, spanyol történész szerint a századforduló Párizsának női „főszereplőit” három nagyobb csoportra lehet osztani. Az arisztokrata származású nők és a polgárság felső rétegéhez tartozó hölgyek csoportjaira, akik mellett állt nemesi származásuk illetve a gazdagság és az ezzel megszerezhető hatalom. Másrészt a „demi monde” hölgyei, ahogyan ifjabb Dumas korabeli regényeiben azokat a nőket nevezte, akik a szépség és csábítás művészetét gyakorolták.^[5] Ők voltak azok a nők, akik a legjobban vonzották az idegeneket. Az ő életvitelüket vették alapul az utazók, amikor a „párizsi nők”-ről mondtak ítéletet. A véleményt nyilvánítók között ott találhatjuk az európai arisztokrácia és nagypolgárság számos közismert alakját, valamint a politikai élet neves szereplőit. Egykori leírásokból úgy tűnik, hogy a félvilági hölgyeket egyetlen dolog érdekelte igazán Párizsban: a pénz. Egy korabeli francia hölgy, Clarisse Bader 1883-as leírása szerint „ezek a nők valójában márványból vannak, hidegek és érzéketlenek minden iránt, kivéve a pénz csörgését.”^[6]

Természetesen a demi monde hölgyeit is számos csoportra lehet osztani jövedelmük és társadalmi befolyásuk, vendégkörük tekintetében. Közülük csak a leggazdagabbak voltak azok, akik részt vettek szinte valamennyi fontos eseményen, ahol a z előkelő és vagyonos arisztokrata és polgárnők is megjelentek. Az operától a bálókig, a színházaktól a lóversenypályáig mindenütt árgus szemekkel figyelték a leghíresebb félvilági hölgyeket. Az előkelő vendégek, neves és befolyásos politikai személyiségek és üzletemberek Párizsban járva gyakran hivatalos teendőik közé iktatták be a találkozót Bella Oteróval vagy más, népszerű kurtizánnal. Ruháik, ékszereik, hajviseletük, lakberendezési tárgyaik divatot teremtettek. Bader nem kevés rosszmájúsággal írta, hogy jobban szeretik e nők azt, ha a becsületüket támadják, mint azt, ha a tolettjüket kritizálják.^[7] A magyar utazók közül a századvégen műveltségével kiemelkedett Alvinczy Sándor, aki 15 évet töltött a francia fővárosban. 1893-ban, Franciaországról szóló könyve második köteteként egy hosszabb lélegzetű művet szentelt a francia nőknek. „A párizsi nő” című fejezetében óva intette attól olvasóit, hogy általánosításokat vonjanak le a francia főváros hölgyeivel

kapcsolatosan. Ő úgy vélte, az átlagos párizsi nők hűségeseek, s csak azért terjedt el róluk a csapodárság híre, mert a Párizsba érkező külföldiek arról a 200 nőről alkotják véleményüket, akik „meseszerű fény közepette” űzik mesterségüket, azaz a félvilági hölgyekről.^[8] A századelőn is megfigyelhető volt még ez az általánosítás, legalábbis erről vall az a magyar lapokban is megjelent hír, mely szerint Clemanceau 1907-ben ki akart utasítani egy olasz újságíró, aki a francia nőkről és erkölcsokről hazug, sértő cikkeket közölt. Az ügyet ugyan végül elsímitották, de Arányi Miksa, az egyik magyar cikk írója hasonlóan vélekedett, mint korábban Alvinczy: szerinte is tipikusnak mondható, ha egy Párizsban rövid ideig tartózkodó idegen felületesen ítél az ottani nőkről, „...és ezen kozmopolita városba a világ minden részéről érkező és leggyakrabban vagy legkönnyebben látható nőket, a szerény, finom műveltségű, jó modorú francia nőkkel zavarja össze.”^[9] A félvilági hölgyek közül a legnagyobb hírnévre tett szert Emilienne d’Alençon, Liane de Pougy, Cléo de Mérode és a spanyol- görög származású Caroline Otero, akit egyszerűen csak Bellának (Szép) neveztek. Ők négyen olyanok voltak, mint több „elődjük” is a francia történelemben. Diana Poitiers, Madame Pompadour és Dubarry kései utódai voltak, és folytatói annak az életvitelnek, melyet a XIX. század kurtizánjai teremtettek meg.^[10] A századforduló félvilági hölgyei is trónörökösöket és uralkodókat fogadtak, és nem csupán szépségükkel, de elméjükkel, művészi tehetségükkel, szeszélyeikkel is magukhoz vonzották koruk legkiemelkedőbb férfi egyéniségeit. Mind a négyen szinte a „semmiből” emelkedtek a párizsi élet legfényesebb színtereire, és folytonosan egymással is vetélkedtek. Emilienne d’Alençon párizsi színházaknál statisztaként kezdte, és akkor következett be fordulat nyomorúságos életében, amikor a Nyári Cirkusz igazgatója szerződtette. Cléo de Mérode a párizsi Opera balettkarában táncolt, ott látta meg őt a Folies-Bergere munkatársa, és felkínálta neki a „Lorenza” című balett-pantomím darab főszerepét, mely meghozta számára a hírnevet.^[11] (Miatta csúfolták „Cleopold”-nak II. Leopold belga uralkodót, aki egyébként Emilienne d’Alençonért is rajongott...) Liane de Pougy is a Folies-Bergere-ben tűnt fel, egy bűvész segédjeként, „erkölcstelenül szűk fekete fürdőtrikóban”.^[12] Ugyanitt figyeltek fel a párizsiak a tehetséges spanyol cigánylányra, Caroline Oterora,^[13] aki talán valamennyi félvilági hölgy közül a legkiemelkedőbb és legismertebb volt.

Bella Otero

Bella Otero (Caroline Iglesias) 1868-ban született Puente-Valgában (Pontevedra).^[14] Anyja Carmencita Otero, spanyol cigánylány volt, aki Cadizban ismerkedett meg Caroline apjával, azzal a Carasson nevű görög katonatiszttel, aki egy szót sem beszélt spanyolul.^[15] Rövid kapcsolatukból született Caroline, aki alig volt 13 éves, amikor megszökött egy olasz énekesl, akivel házasságot kötött, és együtt Monte Carlóba mentek. Szinte mesébe illő a történet, hogy a lány egyetlen aranyát tették fel tétként egy kaszinóban, és jelentős pénzhez jutottak. Ez az összeg és veleszületett zenei és táncos tehetsége egyengették a fiatal nő útját, aki elhagyta férjét, és előbb Marseille majd Párizs mulatóiban tűnt fel a századvégen.

Valódi hírnevét a Folies-Bergerben aratott táncos és énekes szerepléseivel alapozta meg, a táncokkal rendszeresen körutazásokat tett Európában, beleértve még Oroszországot is. Szentpéterváron ugyanazok az arisztokraták ünnepelték, akik már Párizsban is találkoztak vele.^[16] Egyetlen életrajzírója sem mulasztja el felsorolni, hogy mely híres személyeknek volt a kedvese Otero.^[17] Hódolóinak sorában megtalálhatjuk VII. Edward angol királyt, XIII. Alfonz spanyol uralkodót, II. Miklós orosz cárt, II. Vilmos császárt, Aristide Briand-t, Franciaország miniszterelnökét és Gabriele d’Annunziót, a neves olasz költőt és politikus. E nevek az akkori Európa legkiemelkedőbb személyiségeinek nevei. II. Vilmos császárt annyira elbűvölte Otero, hogy még egy pantomím-darabot is írt külön, neki, „A modell” címmel, melyet Caroline

a berlini Téli kertben mutatott be hatalmas közönség előtt.

Bella Otero a források szerint kevésbé híres férfikkal is gyakorta volt együtt, ám – más félvilági hölgyekhez hasonlóan – nagyon fontos volt számára a pénz és az ékszerek, hiszen egyrészt így tudott bizonyos értelemben vett szabadságot teremteni magának, másrészt pazar ruhákra és más luxuscikkekre volt szüksége ahhoz, hogy mindig a középpontban álljon. Egy korabeli történet szerint mikor Otero szobalánya azt találta mondani egy dúsgazdag német bankár, hogy csúnya, Caroline válasza az volt, hogy nem lehet csúnyának mondani azt a férfit, aki minden nap hoz ajándékba valamilyen ékszert.^[18]

Oteroval kapcsolatosan még a szűkszavú életrajzi lexikonok is megemlítik, mennyire kedvelte az értékes ékszereket. Az ékszergyűjtés valósággal a szenvedélyévé vált. Valahányszor, amikor például Szentpétervárra utazott, elkísérte őt párizsi ékszerésze, aki mindig tudta, hogy zsíros üzleteket üthet nyélbe Caroline gazdag csodálóival. A kurtizán gyűjteményében szerepelt Eugénia császárné gyöngysora és Marie Antoinette gyémánt nyakéke. Otero viselte is feltűnő ékszereit, ez hozzátartozott ahhoz a vetélkedéshez, melyet riválisaival folytatott. Egyszer például, amikor az Operában Caroline óriási rubinokkal felékszerezve jelent meg, másnap Liane de Pougy gyöngyökből készült ruhát öltött „válaszként”.^[19] Otero is a legjobb divatüzletekből öltözött, rendszeres vásárlója volt például annak a neves divatárus hölgynek, Jeanne Paquinnak, aki még a francia Becsületrend piros szalagját is megkapta.^[20] Caroline azonban bármilyen gazdag is volt, mindig ragaszkodott ahhoz, a legnagyobb fényűzés közepette is, hogy színházakban fellépjen. Fergetes spanyol táncaival sokakat elbűvölt, nőies alakja gyakran volt látható a korabeli plakátokon és párizsi képeslapokon. Nagy sikert aratott a Carmen-ben, a kortársak elragadtatással szóltak drámai és zenei tehetségéről. Bella Otero valóban a századforduló szimbólumává vált. De negatív jelkép is volt egyben, egy amerikai újságíró szóhasználataival élve „az öngyilkosság szirénje”. Sokan voltak ugyanis olyan kispénzű, jelentéktelen férfiak Párizs mulatóiban és a kaszinókban, akik csak vágyakoztak az elérhetetlen álomkép, a „tökéletes szépség” felé, de amikor látták, hogy nem érhetik el, vagy a rulettasztalnál a maradék csekélyke pénzüket is elveszítették, akkor öngyilkosok lettek. Ily módon Otero személyével összefonódott a fény és az árny, csakúgy, mint a Belle époque egész korszakával. A félvilági hölgyek pazar élete, a párizsi fényűzés és szórakozás csak felszín volt. Felszíne olyan társadalmi,

gazdasági folyamatoknak és megbúvó ellentéteknek, melyek felszínre törve a Belle epoque valamennyi szereplőjét lesöpörték a színről. Bár 1913-ban még az argentin tangó hozta lázba Európa nagyvárosait, a kontinens hamarosan haláltáncát járta...

Bella Otero, a legendás szépségű táncosnő és kurtizán nagyon hosszú életet élt. Párizs fényei közül Nizzába vonult vissza, és ott élt 1965-ig. Élete végén viszonylag szegényen halt meg, mert az évtizedek alatt ékszereit és pénzét a francia Riviéra kaszinóiban eltékozolta. Élettörténete (*amit ő maga is megírt „Memoires” címmel*) tükröt tart az olvasó elé a Belle epoque Európájáról. A z utolsó nagy kurtizán csaknem egy évszázadot átívelő sorsa valószínűleg sok kutatót, író és filmrendezőt fog a jövőben is megihletni és kutatásokra sarkallni.

JEGYZETEK

1. Nazario González: La Belle Epoque y su contenido histórico (*In: Historia y vida, 46. sz., Madrid, 1987.*) 10. o.
2. Deutsch Mór: Párisi utamról (*In: Magyarország és a nagyvilág, 1866/7. sz. II. évf.*) 103. o.
3. Bonnie S. Anderson – Judith P. Zinsser: Le donne in Europa IV. (*Ed. Laterza, Roma-Bari, 1993.*) 14. o.
4. Jerrold Seigel: Bohemian Paris – Culture, Politics and the Boundaries Life 1830-1930 (*Penguin Books, London-New York, 1986.*)
5. Guido Artom: Aquellas senoras de la „belle epoque” (*In: Historia y vida, Madrid, 1975. dec. 93. sz.)* 30-37. o.
6. Clarisse Bader: La femme française dans les temps modernes (*Didier, Paris, 1883.*) 542.o.
7. Uott. 540. o.
8. Alvinczy Sándor: A francia nők (*Lampel, Budapest, 1893.*) 31. o.
9. Az Újság, 1907. IV/17.
10. L.: Joanna Richardson: The Courtesans – The demi-monde in nineteenth-century France (*Weidenfeld and Nicolson, London, 1967.*)
11. Charles Castle: La Belle Otero – The last great courtesan (*Michael Joseph, London, 1981.*) 59. o.
12. Artom i. m. 34-37. o.
13. Dictionnaire de Paris (*Librairie Larousse, Paris, 1964.*) 211. o. – Folies-Bergere címszó
14. Diccionario de mujeres célebres (*prólogo: Victoria Camps; Espasa Calpe, Madrid, 1994.*) 45-46. o.
15. Castle i. m. 20. o.
16. Artom i. m. 35. o.
17. L. például: Castle i. m. 8. o.; Massimo Grillandi regénye: La Bella Otero (*Rusconi, Milano, 1982.*); The Macmillan dictionary of Women's biography (*Ed.: Jennifer S. Uglow, Macmillan Press, London, 1982.*) 354. o.
18. Artom i.m. 35. o.
19. F. Dózsa Katalin: Letűnt korok, eltűnt divatok 1867-1945 (*Gondolat, Budapest, 1989.*) 100. o.
20. Uott. 104. o.